

Лариса Лебедева

к. е. н, доцент,

доцент Державного торговельно-економічного університету,
старший науковий співробітник НДІ економічного розвитку
КНЕУ ім. В. Гетьмана

НАСЛІДКИ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

CONSEQUENCES OF MILITARY AGGRESSION FOR ECONOMY AND ECONOMIC POLICY IN UKRAINE

Abstract. *The consequences of russia's military aggression on Ukraine's economy have been considered. The main statistical data on economic consequences, infrastructure losses and forecasts of economic recovery for Ukraine are given. The consequences of the war for the world have been illustrated. Changes in Ukraine's economic policy aimed at stabilizing the socio-economic situation have been shown. The main measures to curb the economic consequences of hostilities by monetary and fiscal policy tools are presented.*

Воєнна агресія в Україні, що спровокувала глибоку гуманітарну кризу у Східній Європі, та санкції, які Європейські країни та США наклали задля стримування росії заради припинення воєнних дій, визначили контури нової світової кризи. Ця криза розгортається в той час, коли світова економіка тільки но почала відновлюватись від пандемії COVID-19, але все ж залишилася уразливою. Також, до воєнного конфлікту додає нестабільності карантинні обмеження в Китаї, в тому числі в ключових виробничих центрах, які сповільнюють економічну діяльність там і й спричиняють перебої у глобальних ланцюгах поставок у світі. Сильний і стійкий ціновий тиск призвів до жорсткіших монетарних заходів у багатьох країнах світу з метою приборкання інфляційного зростання. Загальні ризики для економічної діяльності значно зросли, а політичні компроміси стали дедалі складнішими. Загалом, країни світу зараз стоять перед вибором: чи проводити політику стримування щодо агресора, відмовляючись від політики вільної торгівлі та вводячи ембарго для закупівлі природного газу, нафти та вугілля, чи намагатися мінімізувати втрати власних економік з політикою «нейтралітету» та стабілізації власних економік.

Крім безпосередніх гуманітарних наслідків, війна серйозно загальмує глобальне відновлення, сповільнюючи зростання та ще біль-

ше посилюючи інфляцію. МВФ у квітневому 2022 звіті [1] прогнозує глобальне зростання на рівні 3,6 відсотка в 2022 і 2023 роках, що на 0,8 і 0,2 процентного пункту відповідно нижче, ніж у січневому прогнозі. Це падіння значною мірою відображає прямий вплив війни на економіку росії та України й глобальні наслідки цієї війни.

Прогнозується, що в 2022 році як росія, так і Україна відчують значне скорочення ВВП, прогноз МВФ — це падіння на 35 % реального ВВП у 2022 році, світовий банк оцінює це падіння у 45,1 %, у Росії на 11,2 % [2]. Такий значний спад в Україні є прямим результатом вторгнення, руйнування інфраструктури та відтоку населення. У Росії різке зниження відображає вплив санкцій з розривом торговельних зв'язків, значно погіршили внутрішню фінансову активність, зменшення інвестицій внаслідок втрати довіри.

Економічні наслідки війни поширюються повсюдно, в основному через товарні ринки, торгівлю та фінансові зв'язки. Оскільки росія є основним постачальником нафти, газу та металів, а разом з Україною — пшениці та кукурудзи, поточне та очікуване зниження пропозиції цих товарів уже різко підвищило ціни на них. Європа, Кавказ і Центральна Азія, Близький Схід найбільше постраждали Північна Африка та Африка на південь від Сахари. Підвищення цін на продукти харчування та паливо зашкодить домогосподарствам із низьким рівнем доходів у всьому світі, в тому числі в Америці та Азії. Світова спільнота очікує можливий голод у країнах Африки, оскільки за даними The Economist Україна постачала пшеницю 400 млн осіб, що опиняються під загрозою, через неможливість експорту зерна у повному обсязі.

Наслідки воєнної агресії для економіки України будуть масштабними та залежатимуть від тривалості бойових дій на її території. Оцінюються втрати безпосередньо від знищення будівель та інфраструктури (прямі втрати), втрати від зменшення інвестицій та скорочення економічної діяльності (непрямі втрати). Станом на кінець квітня 2022 було знищено 30 % інфраструктури України, завдавши збитків на 100 мільярдів доларів. Загальні збитки для економіки, як прямі, так і непрямі, вже перевищили 560 мільярдів доларів, повідомив керівник Офісу президента Андрій Єрмак, також є оцінки непрямих втрат біля 1 трильйону доларів США. Повномасштабне вторгнення росії змусило понад п'ять мільйонів людей покинути Україну. Близько 60 % малого та середнього бізнесу наразі закриті або призупинили свою діяльність, найбільше постраждали території сходу та півдня через бойові дії та близькість до них.

Разом з закриттям підприємств знизився рівень оплати праці. Падіння зарплат у приватному секторі в середньому становило від

25 % до 50 % порівняно з довоєнним часом. За опитуванням НБУ, найбільше підприємств, що знижували заробітні плати у добувній промисловості і будівництві. Також, зростає частка підприємств, які знизили оплату праці на 10–50 %, зокрема в енергетиці, секторі послуг, транспорті та торгівлі. Сільськогосподарські підприємства переважають серед тих, хто не змінив або навіть підвищив зарплати. За оцінками експертів, зарплати у травні були на 10–60 % нижчі за довоєнні (залежно від виду діяльності). Водночас у травні порівняно з квітнем зросли зарплати для водіїв, медиків і фармацевтів, переробній промисловості та сільському господарстві [3].

Річна інфляція в Україні прискорилося до 18,0 %. Споживчі ціни в Україні в травні 2022 року порівняно з квітнем зросли на 2,7 %. З початку року ціни зросли на 13,9 % у річному вимірі (до травня минулого року) [4]. Інфляційні очікування негативні: Національний банк дав прогноз зростання споживчих цін за підсумками року більш, ніж на 20 % як наслідок цілеспрямованого знищення продовольчих складів, закладів торгівлі, блокування портів і пошкодження транспортної інфраструктури. Національний банк пояснює інфляцію через порушення ланцюгів постачання, збільшення витрат бізнесу та фізичне знищення активів підприємств через повномасштабний напад РФ, нерівномірний попит і пропозицію товарів за регіонами [5].

В умовах воєнного стану зазнала кардинальних змін не лише економіка, а й економічна політика держави. Розглянемо основні зміни *монетарної та фіскальної політики держави*. Національний банк України від початку війни змінив ціль інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом до цілі загальної стабілізації функціонування банківської та фінансової системи країни з фіксованим обмінним курсом. Таку радикальну зміну політики НБУ пояснив втратою ефективності каналів монетарної трансмісії в умовах війни, й закріпив облікову ставку на рівні 10 % і фіксований обмінний курс гривні до долара США 29,25 грн. Одним з інструментів підтримки економіки НБУ назвав купівлю цінних паперів уряду України (ОВДП). Згодом у травні-червні 2022 р. жорстка політика НБУ була послаблена, обмінний курс було зафіксовано лише для безготівкових розрахунків, за готівку регулятор відпустив обмінний курс. Це перед усім мало на меті забезпечити закупівлю товарів критичного імпорту за більш низьким курсом. Також 2 червня 2022 р. Правління Національного банку України прийняло рішення про підвищення облікової ставки до 25 % річних з метою контролю над інфляцією та захисту вкладів населення, адже ця ставка буде

Таке фінансування бюджету з боку НБУ є звичайно негативним явищем, оскільки несе в собі інфляційні ризики, проте в умовах війни це вимушена міра. До того ж даний випуск гривні «стерилізується» валютними інтервенціями НБУ (продажем долара), яке за березень-травень 2022 склало 7,56 млрд доларів (або 221 млрд грн) [5]. Отже, дана емісія покривається вилученням гривні, що нівелює монетарну складову інфляції.

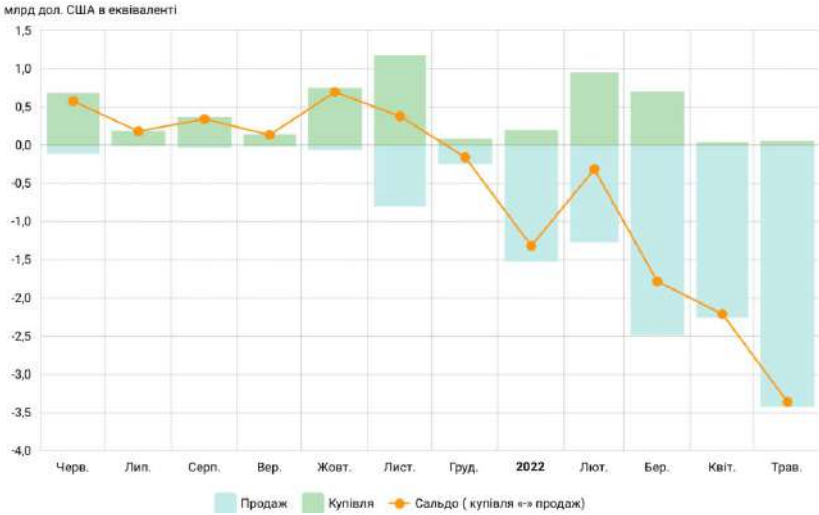

Рис. 2. Валютні інтервенції НБУ [5]

Дивіденди, які виплачували державні підприємства, які раніше покривали 30 % усіх надходжень, зменшуються. Очікується, що інші форми доходу також зменшаться. До початку війни Міністерство фінансів України планувало зібрати 18 мільярдів доларів податків на імпорتنі товари, 14 мільярдів доларів податку на додану вартість і 2,6 мільярда доларів акцизів у 2022 році. Після місяця повної війни митниці країни вдалося зібрати лише п'яту частину запланованих доходів — 240 мільйонів доларів замість очікуваних 1,3 мільярда доларів. Крім того, уряд дозволив підприємствам перейти на спрощену систему оподаткування, дозволивши їм сплачувати 2 % від обороту замість усіх інших податків, зокрема податку на прибуток та ПДВ.

У середині березня уряд знизив ПДВ на паливо з 20 % до 7 % податку, щоб фермери могли придбати достатньо для посівної кампанії сезону і забезпечити доставку важливих товарів, таких як

продукти харчування та ліки. Уряд вже планує відновити деякі податки. У Верховній Раді зареєстровано законопроект, який пропонує підвищити ПДВ до 20 %. За словами Гетьманцева, незабаром повернуться і податки на імпорт, оскільки це вже негативно впливає на вітчизняних виробників, які відновили діяльність. «Ці податкові пільги вже досягли своєї мети, наповнивши наш ринок і магазини товарами», — сказав він. «Тепер нам потрібно перейти до нормальних умов ведення бізнесу та оподаткування» [6].

Висновки. Наслідки воєнної агресії росії проти України масштабні. Вони стосуються багатьох площин повсякденного життя. Не лише Україна понесла втрати вбитими й пораненими, мільйони людей покинули країну й як біженці, мільйони покинули свої домівки, шукаючи прихисток в Україні. Як результат, зупинився бізнес, по оцінці третина підприємств й досі не відновили свою роботу, інвестиції призупинені через великі ризики, економіка країни підтримується через зовнішні інвестиції. У світі з високими темпами інфляції як у Єврозоні, так й США й падінням виробництва реальною є рецесія. У країнах Африки є загроза голоду. Й це не всі наслідки для України й світу, адже конфлікт ще триває. Аби вижити в даних умовах економічна політика України зазнала змін: у монетарній політиці — це заходи жорсткого регулювання й підтримки стабільності фінансової системи, підтримка бюджету країни, з боку фіскальної політики — це скорочення витрат, підтримка армії й населення. Україна встояла, завдяки мужності армії та підтримки світу, попереду завершення конфлікту та відбудова країни.

Список використаних джерел

1. World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery. International Monetary Fund. Washington, DC, April. 2022.
2. War in the Region. World Bank ECA Economic Update. Spring 2022.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Електронний ресурс. Точка доступу: <https://minfin.com.ua>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Точка доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Національного банку України. Електронний ресурс. Точка доступу: <https://bank.gov.ua>
6. Данило Гетманцев. Про бюджет, доходи та незалежність НБУ. Укрінформ, 2022. Електронний ресурс. Точка доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3478088-pro-budzet-dohodi-ta-nezaleznist-nbu.html?fbclid=IwAR1AbyxjLm9NjN2uHW5jxlsiDBgysRltoPjvSR2RovbedAdt0B6g1Mjw7mI>